CAFENELE LITERARE ÎN ȘCOLI - DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR DE LITERAȚIE LA ELEVI ȘI CADRE DIDACTICE

Maria PETRESCU,
doctorand,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
profesor,
Colegiul Universitar Spiru Haret din București,
https://orcid.org/0000-0003-0929-5338

Rezumat. *Procesul de analiză și observare a activității din unitățile de învățământ primar și gimnazial, din București, din punct de vedere al educație nonformale, mi-a demonstrat că activitățile extrașcolare se organizează sporadic, doar atunci când se identifică o nevoie și apoi nu se mai reiau cu o periodicitate susținută, ceea ce determină lipsa unor rezultate pe termen lung. Concluzia clară este că activitățile nonformale trebuiesc văzute ca o componentă esențială în organizarea școlii și a clasei de elevi. Ele nu mai sunt considerate o simplă activitate cu caracter opțional ci un mod de lucru, prin activități la care să aibă acces un număr cât mai mare de copii și menținerea unor rezultate pe termen mediu și lung, care să influențeze pozitiv cariera viitoare a fiecărui elev.*

Am realizat numeroase studii, în ultimii ani, cu privire la educația extrașcolară și la impactul pe care îl are derularea Proiectului „Cafenele literare în școli”. Studiul a fost orientat în direcţia cunoaşterii modului în care sunt percepute şi evaluate activităţile nonformale, inclusiv atelierele literare și modul în care intervin în promovarea și dezvoltarea comunității școlare, alese ca grup țintă pentru prezenta analiză.

Plecând de la aceste rezultate devine relevant că sunt importante atelierele de lectură, povestire, scriere, pe întreg parcursul educațional al copilului, dar și pentru cel profesional, personal și social. Aceste competențe, indiferent de sistemul de educație prin care sunt dobândite, formal sau nonformal, îi ajută pe elevi ca, după prima lectură, să fie capabili să selecteze, interpreteze și utilizeze informații dintr-un text, folosind arta interpretării și povestirii.

Cuvinte-cheie: *educație nonformală, dezvoltare, literație, competențe, cafenea.*

LITERARY CAFES IN SCHOOLS - DEVELOPING LITERATURE COMPETENCES IN STUDENTS AND TEACHING STAFF

Summary: *The process of analyzing and observing the activity in primary and secondary schools in Bucharest, from the point of view of non-formal education, has shown me that extracurricular activities are organized sporadically, only when a need is identified and then they are not resumed with sustained periodicity, which determines the lack of longterm results. The clear conclusion is that non-formal activities must be seen as an essential component in the organization of the school and the class of students. They are no longer considered a simple optional activity but a way of working, through activities to which as many children as possible have ac-*

cess and maintaining medium and long-term results, which positively influence the future career of each student.

I have conducted numerous studies, in recent years, on extracurricular education and the impact of the “Literary Cafés in Schools” Project. The study was oriented towards understanding how non-formal activities are perceived and evaluated, including literary workshops, and how they intervene in the promotion and development of the school community, chosen as the target group for this analysis.

Based on these results, it becomes relevant that reading, storytelling, and writing workshops are important throughout the child’s educational journey, but also for the professional, personal, and social ones. These skills, regardless of the education system through which they are acquired, formal or non-formal, help students, after the firs reading, to be able to select, interpret and use information from a text, using the art of interpretation and storytelling.

Keywords: *non-formal education, development, literacy, skills, café*

Obsevarea și analiza, de-a lungul a 15 ani, a activității din unitățile de învățământ primar și gimnazial, din Sectorul 2, București, din punct de vedere al educație nonformale, mi-a demonstrat că rezultatele nu sunt pe termen lung, deoarece activitățile extrașcolare se organizează sporadic, doar atunci când se identifică o nevoie și apoi nu se mai reiau cu o periodicitate susținută.

Motivul principal pentru organizarea unui program de educație nonformală este dorința de a ajuta elevii să aibă succes la şcoală și, mai târziu, în viață. Activitățile nonformale, trebuie văzute ca o componentă esențială în organizarea școlii și a clasei de elevi. Ele nu mai sunt considerate o simplă activitate cu caracter opţional, ci un mod de lucru, prin activități atractive, la care să aibă acces un număr cât mai mare de copii, dar și menținerea unor rezultate pe termen mediu și lung, care să influențeze pozitiv cariera viitoare a fiecărui elev.

Consider că se impune o educație nonformală, într-un program bine structurat, prin implementarea unor activități permanente, pe tot parcursul anului școlar, reluate chiar și în vacanța de vară, care nu urmăresc să excludă modul tradițional de educație, ci să completeze instruirea prin activități atractive, la care să aibă acces un număr cât mai mare de copii, dar și menținerea unor rezultate pe termen mediu și lung, care să influențeze pozitiv cariera viitoare a fiecărui elev.

Din perspectiva educației nonformale, centrarea pe competențele-cheie oferă cadrul perfect de abordare interdisciplinară a contextelor de învățare. De aceea am realizat, în decembrie 2021, o analiză de nevoi, în Școala Ferdinand I din Sectorul 2, București, în rândul cadrelor didactice și părinților, deoarece în educația nonformală, ambele categorii sunt persoane interesate, actori activi și beneficiari ai activităților implementate prin acest proiect.

Am simțit nevoia unui paralelism între cele două categorii chestionate, doar

pentru a demonstra că interesele tuturor respondenților, în ceea ce privește educația elevilor, formală sau nonformală, sunt aceleași, că primează interesul elevului și că un proiect de structurare a procesului de învățare nonformală, prin implementarea activităților propuse aduce beneficii tuturor actorilor implicați.

Ancheta pe care am desfășurat-o și-a propus să studieze percepțiile și atitudinile cadrelor didactice din învățământul primar – Școala Ferdinand I, față de necesitatea și nevoia dezvoltării la nivelul comunității școlare a unui proiect de educație nonformală, numit „Scoala creativității”, ca și spațiu aplicativ, care să permită transferul și aplicabilitatea cunoştinţelor, abilităţilor, competenţelor dobândite în sistemul de învăţământ formal.

Totodată, studiul a fost orientat în direcţia cunoaşterii modului în care sunt percepute şi evaluate activitățile nonformale și modul în care intervin în promovarea și dezvoltarea comunității școlare, alese ca grup țintă pentru prezenta analiză.

Analizând modul în care se distribuie opiniile respondenților, constatăm că la nivelul Școlii Gimnaziale Ferdinand I, 100% din cadrele didactice consideră ca fiind foarte utilă derularea unui astfel de proiect, cu componentă educațională nonformală.

Analiza ne arată că 87,5% dintre cadrele didactice au decis că acest program sprijină în procent de 100% dezvoltarea elevilor și 14.3% doar în procent de 70%. În ambele variante de răspuns concluzia clară este că elevii sunt ajutați de acest tip de educație, care vine în completarea educației impuse de sistemul de învățământ.

La întrebarea „Credeți că activitățile nonformale dezvoltă profesional și cadrele didactice din învățământul primar?”, se observă dorința de implicare a cadrelor didactice în activități nonformale, în școala în care lucrează, chiar dacă aceste activități implică un efort suplimentar de timp, deoarece respondenții văd utilitatea în propria dezvoltare profesională. Acest lucru este evidențiat de procentul de 100% al respondenților care au răspuns în unanimitate Da, la această întrebare.

Dacă analizăm, prin comparație, rezultatele anchetei desfășurate în rândul părinților, observăm că ponderea cea mai mare este a părinților care afirmă că trebuie să fie consultați cu privire la alegerea activităților nonformale, pentru copiii lor, în procent de 92,85% dintre părinți, dar pe baza unei analize de nevoi reale și doar 7,14%, la distanță de prima categorie, consideră că nu trebuie să fie consultați. Niciunul dintre părinți nu declară că nu este interesat de subiect.

La solicitarea „Vă rugăm să selectați pentru care din aceste ateliere, derulate în cadrul proiectului „Școala creativității” ați opta pentru copilul dumneavoastră”, rezultatele acestei analize ne arată că prima opțiune a părinților, în procent de 12,50 %, după consultarea cu copiii rămâne ”Cafeneaua cititului – club de lectură”. Aceeași majoritate apare și la întrebarea ”Care dintre atelierele prezentate v-ar plăcea să fie

implementate mai des în școala copilului dumneavoastră?”, redând că prioritatea din punct de vedere al copiilor rămâne tot ”Cafeneaua cititului – club de lectură”, în procent de 23.21 %.

La solicitarea de a enumera 2 deprinderi/abilităţi pe care copilul le-a dobândit în cadrul altor activităților nonformale la care a participat, observăm că cel mai mare procent al părinților, 30,53% menționează socializare, comunicare și pe locul II, 10,71%, apare ca abilitate cititul de plăcere.

Analiza datelor obţinute cu ocazia prezentului studiu reflectă opinia categorică a cadrelor didactice și părinților, că este nevoie de implementarea de activități nonformale, în contextul învățământului formal, cu asumarea implicării în aceste activități, chiar dacă este nevoie de efortul personal, ba chiar văd utilitatea derulării unor ateliere de lucru părinți-copii, în special în zona cititului și comunicării. Se poate observa că majoritatea indicatorilor aferenţi acestui studiu, înregistrează creşteri semnificative de opinie pozitivă. Acestea vizează direcția în care se îndreaptă dorințele cadrelor didactice și părinților, către calitate și performanța în îndeplinirea actului educațional.

Plecând de la aceste rezultate devine relevant că sunt importante atelierele de lectură, povestire, scriere, pe întreg parcursul educațional al copilului, dar și pentru cel profesional, personal și social. Aceste competențe, indiferent de sistemul de educație prin care sunt dobândite, formal sau nonformal, îi ajută pe elevi ca, după prima lectură, să fie capabili să selecteze, interpreteze și utilizeze informații dintr-un text, folosind arta interpretării și povestirii.

Educaţia bazată pe competenţe îşi dovedeşte eficienţa şi eficacitatea în contexte combinate (formal, nonformal, informal), dar şi dacă sunt clar definite competenţele pe care elevul trebuie să le dovedească la sfârşitul fiecărui an şcolar/ciclu şcolar/sfârşitul şcolarităţii obligatorii, pedagogia prin competenţe dă sens învăţării, facilitând contexte reale de învăţare, prin care elevul să fie motivat că tot ceea ce învaţă îi este util, iar competenţele nu sunt privite ca o sumă de cunoştinţe, abilităţi şi alte achiziţii, ci ca rezultatul aplicării combinate a acestora pentru rezolvarea de situaţii concrete.

Pentru că literația este văzută atât de cadrele didactice, cât și de părinți, ca o poartă către opțiuni de viață, dezvoltarea competențelor de literație este importantă pe tot parcursul școlarizării. Este disciplina care va determina înțelegerea, utilizarea, și interacțiunea cu textul, valorificând limba maternă și folosind ca disciplină limba și literatura română, fiind necesar ca profesorul, în cadrul formal și specialiști în domeniu, în cadrul nonformal, să creeze contexte favorabile și să caute căi de a înlătura handicapul analfabetismului funcțional. Pentru că limba și literatura română nu se predă independent de literație, așa cum literația, în sensul de competență, se dezvoltă

în și prin această disciplină care presupune o permanentă raportare la texte scrise sau orale, am creat ateliere, bazate pe voluntariat, care să dezvolte lectura de plăcere și nu numai.

Deoarece se consideră că Sondajul de opinie, ca metodă de cercetare, se centrează pe aspectul opinional, subiectiv al realităților sociale, am ales să completez analiza acestor două studii realizate la nivelul comunității Școlii Gimnaziale Ferdinand I, cu rezultatele obținute prin implementarea unuia dintre atelierele propuse, anume “Cafeneaua cititului” la școala unde am realizat cercetarea și o a doua unitate de învățământ aleasă aleatoriu, din Sectorul 2, Școala Gimnazială Grigorie Ghica Voievod, continuând apoi cu o Caravană a „Cafenelelor literare” în școli, pentru a putea prezenta, în susținere, rezultatele cercetării.

De ce „Cafenele literare în școli”? Deoarece cititul și arta povestirii sunt și rămân elemente importante în procesul de dezvoltare intelectuală și personală al elevilor. Am continuat activitățile proiectului pentru că toți copiii care au participat, poate uneori fără să cunoască acivitățile proiectului, au revenit, s-au implicat, au câștigat încrederea de a ne povesti despre ceea ce scriu, au devenit membrii permanenți ai unor cenacluri literare din București. Activitățile derulate în cadrul Cafenelei cititului au continuat și în perioada de pandemie, cu întâlniri online, care s-au desfășurat cu implicarea părinților, cu participare personală la seri de lectură, completând lectura propriilor copii și propunând titluri de cărți. Am fost covârșită de numărul mare de părinți care au apreciat activitatea și au participat la fiecare din serile de lectură online, studiind lectura înainte de activitate și încântați de acest parteneriat învățător - organizator - elevi - părinți.

Observând că e nevoie de a întreține spiritul lor viu și curios, am apelat la a invita în fața lor scriitori de povești și poezii. Înainte de a veni în fața lor aceștia ne-au trimis spre studiu extrase din opera lor pe care copiii le-au citit înainte. În urma acestei lecturi s-au creionat o serie de întrebări în mintea lor despre ceea ce au scris acei scriitori, despre izvorul ideilor lor, despre locurile preferate în care scriu, dar mai ales despre viața lor reală și cât de mult s-au inspirat din ea în scrierile lor. Copiii au nevoie să umanizeze relațiile, să știe că și scriitorii sunt oameni ca ei, cu vieți proprii, dar care au făcut o pasiune din a-și așterne gândurile în scris. Nu de puține ori am observat copii cu ochii mari de uimire în fața acestui spectacol al cărții și al oamenilor din spatele cărții. Doar din formularea acestor întrebări mi-am dat seama cât de creativi sunt și cu câtă ușurință poartă un dialog cu adulții, oameni ai cărții.

În urma acestor vizite ale scriitorilor s-a născut ideea de a scrie un jurnal zilnic despre activitățile de la școală, fiecare după înclinațiile lui, după puterea lui de a așterne propriile gânduri și emoții, după capacitatea lui de a lega cu coerență un

text logic.La început au fost stângace și copilărești, dar cu încurajare continuă și susținere, acestea au început să strălucească. Lumina a început să pătrundă pe măsură ce au înțeles cât de importante sunt emoțiile și trăirile lor în legătură cu ceea ce se întâmplă la școală. Nu doar acțiunea era importantă, ci mai ales gândul din spatele acțiunii.

Cei mai curajoși dintre ei le citeau în fața clasei, primind aprecierea celorlalți, dar am avut elevi care îmi trimiteau cu regularitate ceea ce au scris, dornici fiind să-și îmbunătățească aceste abilități. Nu întotdeauna mă puteam apleca asupra acestor scrieri, dar rămâneam deseori după program și analizam împreună operele lor. Copiii simțeau că prind aripi atunci când pronunțam cuvântul „opera”, pentru că deja se simțeau adevărați scriitori. Pentru a le stârni dezvoltarea ideilor și folosirea unor expresii metaforice le spuneam întotdeauna să adauge ,,sare și piper” scrierilor lor.

Din „operele” elevilor s-a născut o antologie de versuri și proză eco, al cărei antologator sunt, ilustrată cu desenele lor care apar în volum și pe coperta realizată de mine și care se numește „Mesaj către Pământ”, apărută la Editura Destine, în anul 2021. Cartea a fost tipărită prin contribuția exclusivă a părinților, care au înțeles importanța acestui proiect cultural și aportul pe care îl va avea acest document editat în CV-ul fiecărui elev. Cartea aceasta este o continuă încercare și luptă de a angrena copii, profesorul și părinții în diverse proiecte ale momentului și de a scoate de la ei cât mai multă substanță creativă și inovatoare.

Odată cu începutul de an 2023 am trecut de la „Cafeneaua cititului” la Caravana „Cafenelelor literare” în școli. Am mers și am organizat întâlniri între elevi, cadre didactice și scriitori, sărbătorind împreună Ziua Internațională a Cititului Împreună, Ziua Națională a Lecturii sau omagieri ale scriitorilor din literatura universală.

Caravana continuă și va continua pentru că profesori și părinți, care au citit despre caravană, ne solicită să mergem și în școala lor. Am fost alături de elevii Școlii Gimnaziale Ferdinand I și Școlii Gimnaziale nr. 145, din Sectorul 2, continuând, la solicitarea expresă a Școlii Gimnaziale nr. 108, Sector 4, care și-au dorit această experiență. Ne-am întâlnit cu 180 de elevi, de primar și gimnaziu, dornici de cunoaștere, pregătiți cu întrebări și fascinați de universul creat de scriitori și scrierile lor. La fiecare întâlnire au participat scriitori de poezie și proză pentru copii și nu numai. Fiecare autor a citit poeme personale, din categoria literatură pentru copii. Am vorbit despre importanța lecturii de plăcere, beneficiile cititului, abilitățile pe care le dezvoltă, importanța participării la cenacluri literare și importanța scrisului.

Întâlnirea cu 120 de elevi, la o singură cafenea literară, a fost o provocare. O sală de sport plină, zeci de întrebări, aceeași temă: importanța lecturii și a cărților în viața elevilor, care se va oglindi, în timp în imaginea unui adult educat, sensibil și

inteligent, startul educării cu ajutorul cărților, dezvoltarea cititului de plăcere și „secrete” din viața unui scriitor. Am vorbit elevilor despre plăcerea lecturii, libertatea de a alege, efectul cititului de plăcere, starea de bine generată de lectură, provocările cititului și nu în ultimul rând abilitățile pe care le dezvoltă. Invitat de onoare Dl. Victor Gh Stan, Președintele Filialei București - Literatură pentru Copii și Tineret a Uniunii Scriitorilor din România, scriitor, critic şi istoric literar, dramaturg și editor, i-a fascinat pe elevi cu poveștile despre literatură și istorie.

Începând de anul trecut am experimentat cafenele literare multiculturale, în comunități de turci și bulgari din România, iar anul acesta Caravana „Cafenelelor literare” a poposit, pentru prima dată la o la Școală Specială din Târgoviște. A fost o întâlnire plină de emoție, cu copii speciali, care ne-au trecut prin toate stările, de la zâmbet la lacrimi, de la muzica bună la poeziile recitate sau citite, după luni de muncă și efort. O lecție de viață care demonstrează că nu contează vârsta, nu contează deficiențele, contează că vrei să faci ceva și să te implici.

Activitățile derulate au fost multiple, cu teme diverse și din alte domenii aflate în strânsă legătură cu limba română, istoria, artele, limbile străine, pentru a acoperi toate dorințele și nevoile elevilor, cadrelor didactice și părinților. Toate cele trei categorii beneficiare ale atelierelor, elevi, cadre didactice și părinți, au participat activ, au demonstrat interes față de acest subiect, nevoia unor schimburi de păreri/opinii cu specialiști din domeniu și au avut un procent de implicare și participare crescut.

Citind aceste rezultate ne dăm seama cât de mult a însemnat organizarea acestor activități pentru copii. Și nu ne oprim aici! Vom continua seria Cafenelelor literare în școli, cu dorința de a extinde, prin colaborarea cu scriitorii din țară, extinderea în mediul educațional din zona rurală.Ca rezultat al dezvoltării acestui atelier, un procent mare din elevii participanți și-au îmbunătățit situația școlară la limba română și istorie. Rezultatele ne arată însă o creștere semnificativă a stimei de sine în rândul elevilor, eliminarea complexelor de inferioritate generată de dificultățile financiare și o mai bună socializare cu grupul în care activează, dar și cu elevii din clasa din care face parte.

Dar cel mai important prim rezultat este că am găsit elevi talentați, care scriu, dar nu sunt susținuți pentru că nu este cunoscut talentul lor, pentru că nu vorbesc despre asta celor din jur. Aceștia trebuiesc promovați și motivați să iasă din carapacea lor, să aibă curaj și încredere în talentul lor și să fie ajutați să-și promoveze scrierile. Așa am cunoscut-o pe eleva Raluca Smarandache, clasa a IV-a în Școala Gimnazială nr. 108, care scrie poezie, are 70 de poeme scrise din care unul cu 150 de strofe. Un „geniu” de 10 ani, pe care nu îl cunoștea nimeni. Acum lucrăm împreună la primul volum de poezie, cu 35 de poeme, care va fi tipărit cu ajutorul contribuției școlii,

părinților și Asociației Mihai Eminescu Luceafărul, pe care o coordonez și va apare în acest an la Editura UZP. Apoi vom continua să lucrăm la ce de-al doilea volum care va cuprinde restul lucrărilor.

Un alt rezultat remarcabil al Proiectului „Cafenele literare în școli” este descoperirea unor cadre didactice talentate, care au devenit între timp scriitori de literatură pentru copii.

Strategia de implementare a atelierului propus, în care sunt implicați elevi, cadre didactice, părinți, presupune activități pe termen lung și mediu, în perspectiva unor reacții responsabile din partea celor implicați, în vederea construirii unui mediu stabil în care copilul să-și poată dezvolta armonios personalitatea. Cadrelor didactice, prin participarea și coordonarea acestor activități li se oferă șansa să observe mai bine copiii, să le descopere capacitățile, să îi orienteze spre pregătirea lor pentru viață, să lucreze în echipă cu părinții.

Concluzii:

În cazul educației nonformale, consider că parteneriatele educaţionale şcoală-familie nu trebuie să se reducă doar la formele tradiţionale prin care şcoala colaborează cu familia şi anume: şedinţe cu părinţii, vizite la domiciliul elevilor, corespondenţa cu părinţii, lectoratele pedagogice, vizite, activități extrașcolare, ci implică părinţii în activități concrete la nivel de școală. Implicarea activă a părinților, în parteneriatul cu școala, crește gradul de expunere al propriilor așteptări cu privire la educație, înseamnă creșterea gradului de participare activă a părinților în mediul școlar, valorizarea părinților și dezvoltarea spiritului de inițiativă al acestora.

Propunerea acestor activități oferă posibilitatea participării părinților în educația nonformală, astfel încât ei să conștientizeze că au un rol hotărâtor în dezvoltarea propriului copil. Toate activitățile propuse, desfășurate cu implicarea părinților, îi vor determina pe aceștia să se simtă folositori, acordând o mai mare atenție școlii.

Acestea sunt doar o mică parte din lumea descoperită de noi, la întâlnirea cu unitățile de învățământ. Arta povestirii s-a transformat cu ajutorul ”Cafenelei literare în școli” în arta scrisului, „arta talentului” și a așezat, pe lista scriitorilor contemporani, copii și profesori talentați.

Referințe bibliografice:

1. ANDRIEȘ, Vasile. Strategii și politici în domeniul educației nonformale la nivel European, pag. 172.
2. COLOM, A. „Continuidad y complementariedad entre la educación formal y no formal”. En Revista de Educación, n. 338, 2005. p. 12, disponibil

la https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:aafad834-6d6b-4469-82cc-f93e2886f2b7/re338-pdf.pdf

3. COOMBS, P.H., AHMED, M. Attacking Rural Poverty. How Nonformal Education Can Help. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1974. – pag. 8, 233.
4. V. BLANDU - POLITICI EUROPENE ŞI ROMÂNEŞTI PRIVIND EDUCAŢIA NONFORMALĂ, disponibilă la https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2021/12/2.-p.17-19.pdf
5. TEZĂ DE MASTER - Dezvoltarea parteneriatului cadrelor didactice și a familiei în proiectarea și realizarea educației nonformale cu elevii din învățământul primar, Autori - Masterand Maria Petrescu, Conducător științific Conf. Univ. Dr. Ludmila Papuc, Editura Anamarol - București, 2022, ISBN 978-606-640-445-7